

FOIĂ ENCICLOPEDICĂ LITERARĂ, *** APARE IN FIECARE LUNĂ DE DOUE-ORI

Prețul abonamentului :

Pentru Austro-Ungaria 6 corone

Pentru România și străinătate 8 franci

Inserate 1 cm. o dată 2 fil. de două-ori 3 fil.

PROPRIETAR ȘI EDITOR :

GEORGIU M. UNGUREAN

REDACTOR RESPONSABIL :

S. P. SIMONU.

Tot ce privește foia sunt a se trimite la

Redacția și Administrația „Rev. Ilustrată”

Bistrița, strada Lemnelor 44.

Biroul administrației domeniului coronei în România.

Mai găciți acum și voi!

*Ție-ți plac ochii albaștri
Că-s senini ca mândrul cer,
Dragi mele-i plac căprui
Pentru ce? Astai mister!*

*Inse eu admir cei negri
Și din negri numai doi --
Pentru ce? Nu vreu a spune
Mai găciți acum și voi!*

S. V. Velțian.

Doina în Ardeal.

(Urmare)

III.

Cântecul e așa de vechiu ca, genul omenesc. Orî ce dezvoltare în sinul omenimei a fost în strinsă legătură cu cântecul și cu muzica sau cu saltul, orî cu jocul. Limba este cel mai dintăiu instrument al muzicii și al cântului, ăr natura este care a ajutat limba pentru-ca se producă cânt și muzică. Nu a fost popor cât de primitiv, a cărui inimă n'ar fi fost în stare să asprime durerea și bucuria, nefericirea și fericirea. Ființa umană a fost creată nu ca să fie un ce brut, ci ca ea se fie organ insufletit; ea a fost creată ca se simțescă și simțind se plângă ori se rida! Adeca ea a fost dotată cu inimă și cuget de viêtă. Și tocmai acêsta e, care ridică pe om ca pe un lucéfăr în sferile sublimului și idealului, făcându-l ăr mod se fie ingerul, ba chiar Dumneđul lumii visibile. Singur omul a înțeles natura și a priceput arcanele și misteriele ei; sufletul său a știut a se induioșa de grație și farmecele naturii, singur inima sa a știut se fie accesibilă și amică cu darurile vèrsate în abundență de Creator în lumea omenescă: în scurt, singur omul se nasee pentru arte, ăr arta se fie numai pentru el. Și aci însê a fost diferență! Omul s'a născut mai anume pentru arte ca altul, de-ôr-ce între omeni este diversitate în dar și putere sufletescă.

Cu cât însê un popor se arată în lumea veche cu mai multă cultură și putere de viêtă, cu atâta presupunem, la acel popor mai mult cât și mai multă muzică. La Evrei cântul și muzica se nase, din timpurile cele mai bătrâne, naționale. Seim desj-re cântarea lui Moisi la trecerea peste Marea roșie și a Mariamei, sora sa, cântarea lui Jov, arfa lui David și cântecele lui Solomon. Am auđit de rapsodii elini, de Arion și Orfeu. Și națiunile prin cânt și muzică au făcut de multe-orî aceea, ce nu putură se face cu arma. Prin cânt și muzică și-au deschis calea spre mărire și progres, că și cântecul e puterea sufletescă a orî-cărui popor.

Cântecul e așa de vechiu ca limba omului, ca graiul sau cuvântul: precum cuvântul e accentul și națiunea sufletului omenesc, întocmai e cântul interjecțiunea sau ecoul acelu suflet. Cuvântul său limba e frate dulce cu cântul și cu muzica, diferind natura și intensitatea tonului, ambele având acelaș isvor: sufletul și inima. De aci numai înțelegem, pentru-ce cuvintele puse în ôre-care armonie și mesură sunt acomodate pentru melodie. În armoniile de salt, de bucurie și jale par'că auđi graiu și limbă. De aci artiști și compozitori sunt etermisați chiar prin acêsta de lume posterioară.

Dar nu, orî-ce națiune și rassă își pricepe cântecul sau muzica sa. Așa a fost în vechime, așa e astăzi! Da, căci în acel cânt și muzică e depus chiar sufletul seu, — acela își simțesce spiritul seu, geniul și natura sa. De aci cântecul și muzica națională. Germanul se inspiră auđind, cântecul și muzica sa, în ele se vede pe sine ca printr'o oglindă. Francesul asemenea, căci Beranger plângea când auđia cântându-se „Marseilesa.“ Asemenea Slavul și asemenea Maghiarul, care din a sa muzică cetesco: „Sirva vîgad a Magyar!“ Și ôre Românul auđind Romana, Ardeleana etc.?!?! Ecă nu avem numai limbî diverse — avem și muzică și cânturi, carî ca și limba se deosebesc între sine, unele ca ceriul de pămînt de altele.

Tôte cântecele din început, credem, că au fost de un caracter poporal, căci poporul le-a făcut, și au fost acelea amoroșe, religioșe, balade, idilice (bucolice.) La poporul evreu, aflăm cântecul literar depus în S-ta Scriptură, dar cine ar afirma, că poporul se nu fi avut și el cântecele sale. Grecii din poesia poporală au putut se formeze pe cea literară; și pe acêsta cale putem admite și la Romanii anticî poesia poporală, mai vèrtos că ei au avut și limbă poporală alătura cu cea latină — cultă.

Cu tôte acestea poesia poporală la orî-ce popor vechiu și nou e inferioară poeziei nôstre poporale atât în abundență, cât și în genialitate. Ba scrutând cu deadinsul, venim la acea cunoșcință, că de o poezie adevèrat poporală isvorită, pe nesciute, în mod prea natural, din sufletul poporului la multe popóre numai relativ a putut și pôte se fie vorba. Apoi poesia poporală mai nouă a fost plăsmuită de anumiți autori, carî nimerind gustul poporului, au isbitit se li-se popularizeze versurile și se devină ca și poporale. Beranger compusese poezii, carî deviniră cântate și cunoscute de vulgul frances. Rouget de Lysle compuse „Marseilesa“ și acêsta în revoluțiune se arată ca cântecul poporal isvorit din sufletul și sângele frances. Petôfi a scris poezii, în carî fiind depuse gustul și apucăturile maghiare, acelea devin adorate, de popor, și în multe privințe Ungurii neavînd poezie poporală, se servesc de acelea ca și de-o poezie poporală nu numai în cântece de ședetore și petrecere, ci chiar și în chiuituri la joc. — Nicî cântecele cântăreților cavaleri din timpul cruciadenilor, nicî cele ale Troubadourilor (Trouverilor) din Provançe, — în Germania cântăreții amoroși (Minnesänger) nu au fost plăsmuite cu adevèrat de inima poporului. Nu mai puțin cântecul „Nibelungilor“ dimpreună cu eposul german „Kudrun“ orî „Gudrun“.

Un cântec ca să'l primesci de poporal trebuie se nu aibă nicî cea mai mică legătură cu lira literară. Ce se dicem apoi de petrecerile, de Carnavalul de Veneția, de Kirchnassurile (Kirchnesse) Germanilor — Saesonilor — sau de cântecul trivial de odinioară din Paris numit „Menuet?“

Nu susținem, că popórele Europei și în specie cele romănice ar fi fost lipsite de darul plăsmuirii poeziei poporale, dar asemănând poesia lor poporală cu a nôstră, vedem ce deosebire mare există. Nicî un popor nu are atâta dar pentru creațiunea poetică, cum are Românul, adus de Impèratul Traian în aceste țeri. Pentru aceea se și dice: Românul e născut poet!...

IV.

Poesia poporală la Românii în aceste țeri e forte veche; se pote admite, că nu ne dă cunoșcința sigură despre timpul, de când s'a născut. E probabil se fi răsărit cu cele dintăi urme de limbă romănă, în forma carea este recitată în limba romănă; dar ea este forte veche, decât ca se o putem pune în careva dată cronologică. Este încă înainte de epoca lui Aurelian: nu doră din aceea că se cântă: „Hai și-o Leru, și-o Leru-i Domne!“ care refren pôte însemna altceva, decât aceea ce se cugetă ađi că însemnă. În domeniul antic al poeziei nostre poporale ocupă un însemnat loc „coliuțele“, „bocetele“ (cântecele de morți), apoi cele de cununie, descântecele de tot soiul, cântecele de tot

soiul, cântecele de jale și altele. Cele mai vechi sunt înse colindele, bocetele, descântecele; or după acestea baladele și idilele.

De când Românii în aceste țări și-a îngropat morții săi, (și el i-a îngropat dela colonizarea sa aci), de atunci cu încetul și succesiv credința romană despre ceea lume a versificat-o în limba sa din Dacia, și de atunci bocetul, de atunci și celelalte. Din timpul apunerii mării romane, sau dela invasiunea Țărilor barbare în Dacia, pentru Român se deschide ușa plânsului, durerei și necazului. Din acestea dăle pentru densul cerul se înnozează și pământul fâmega, de aci încolo el își petrece o di bună, două rele. Și din aceste dăle „mai virtos” resar cântecele sale de durere sau cântecul jalnic popular.

De aci și cântecul de jale al Românilor numit „Doină” încă e forte vechea și el derivă chiar din timpurile nefericite, când venira Hunii, Goții, Gepizii, Tătarii etc. Și acest cântec pururea a fost alimentat de necazurile venite preste Român. Oricum, Doina așa cum o pricepem noi își are leagămul la poporul român în Dacia, căci acest pământ a fost acela, ce i-a săngerat peptul!

Nu-i vorbă fost'a Românul cuprins de nefericiri și în Italia: vedem dela începutul Urbei acolo luptele cele multe, resbelele sângeroase, că nu a fost popor pe fața pământului să se fi bătut atâta ca Romanul; vedem pe Gali intrând în Roma, pe Hannibal înaintea porților ei; vedem cum se sfășie Romanul în sine și se măcelesce. Hei! dar altcum e durerea și nefericirea pentru Roman în Italia și altcum în aceste țări. Aci Românul e lăsat în voia sorții, munții îi sunt citadelele, aci Românul fără nici un sprijin, gonit și asuprit, aci este fiul vitreg al lumii. Și numai aci dara s'a născut doina în adevărata ei putere. De aceea Doina nu este, decât plângerea cea mai fidelă a sorții nefaste, ea este interpretele durerei sufletesei. Un bărbat al nostru a dîs: „*Melodia Doinii pentru cel ce o pricepe e însuși plângerea țării!*” Așa este! Ea este effusul inimii întregului popor român, al întregii sale vieți, ea este istoria sa, și așa Doina este îmbrățișată acasă, la câmp, și în codru, și pe munte. Este un testament lăsat dela tată la fiu până aci. Doina este cântecul țeranului, și cântecul țeranului este Doina. De Doină e legată o sorte, o viață, o istoria. În Doină se oglindesc dect spiritul, naturelul și sufletul românece.

Tote poporele orientului și a părții sudice europene au și au avut o fantasia aprinsă, un spirit cam sburdalnic și un graiu laconic, înse precisat și filosofic. Așa a fost poporele orientale antice ca și cele din Asia, între cari Iudeii, Chaldeii, Fenicienii, Asirii; de aci întreprinderile lor îndrăsnete, sentințele lor pline de spirit. Tot așa poporele meridionale ale Europei, ca rassa elină și romană; de aci ținuta lor originală, operele lor pe câmpul Bellonei ca pe câmpul Păcii, fala lor pentru o moarte glorioasă și în urmă graiul lor cu spirit și plin de sentințe filosofice. Chiar astăzi poporele din aceste ținuturi posed unele din calitățile strămoșilor lor.

Românul din Muntenia, Noldova și Bănat e de o natură mai glumelă, de un graiu mai scurt și laconic, de un spirit mai nepăsător de cât Românul din Ardeal, Maramureș și Sălagiu. Cum am dîce mai precis, Românul din Ardeal și Maramureș conține un temperament mai melancolic, o inimă mai jalnică decât cel din România. Ori pe unde vei călători, pe la Mureș ca pe la Someș, pe la Târnavă ca pe la Crișiu, pe la Satu-mare și Sălagiu, pe la Maramureș și Chior, tot un cântec jalnic vei afla. Prea firesce, că vei afla în aceste ținuturi cântece ce se vor numi: Horea de pe Mureș, Horea de pe Târnavă, Horea de pe Crișiu sau Horea de pe Maramureș, toate laolaltă vor fi în esență una și aceeași melodia, unul și același cântec.

Ce este acesta divergență? Se poate admite cu mare drept cauza mediului de viațire. Poporele nordice ori-cine scie că se deosebesc de cele sudice în multe calități psihice, er mediul de viațire pentru Român fiind divers, am putea aplica și aci acesta lege fizică-naturală. Dar este și altă cauză, anume starea socială-politică din un loc și din altul. Este sorte a unuia și a altuia!

Ardealul a fost cuibul unde se aședară toate Țărilor barbare, limbile păgâne fără lege și fără Dumnezeu. În Ardeal i-a plăcut mai bine Răului a se încuibă. Aci a fost arena scor-

monită de fiorosele ghiare ale Parcelor neîndurate. Dacă ar scie se v' spună Carpații, Mureșul și Oltul ceea ce le-au vădut odată, amar v'ați intrista. Dar nu trebuie se v' spună munții și riurile, căci v' spun voi ce până astăzi cântecele și horele pepturilor românece! V' spune vouă: *Doina din Ardeal*.

Într'adevăr, poporul țeran, asuprit prin jugul iobăgiei și legat de glia prin tripartitul lui Verböezi; poporul suferind multe calamități prin fomete, ciună, coleră, desbinări și certe între Principii; el serăcit și fără nici un drept, cuprindend de câte-ori aceste țări terorea iataganului osman și ajugend dălele telegeului Basta și incontinuu fiind dejosit la: *Ticălos-Măriata!* ne putem esplica pentru poporul român din Ardeal spiritul seu mai jalnic, temperamentul seu imădușit-flegmatic, natura sa răbdurie; ne putem esplica diferența între cântecul Românului ardelen în comparare cu al celui din România.

Dar sorte a poporului român pretutindenea a fost nefavorabilă. Românul un popor agricol, păstoriu și plebeu, fără clasă patriciană în genere, delăsat și amărit prin vremuri grele, îngropat în nesciința trecutului ca se nu mai scie el cine este și astfel se nu aibă vre-o ambițiune națională ori ideală, în urmă lucrător din di în nopțe fără a ajunge la o stare bună, în tot locul a suspinat și prin urmare în toate țările Românul a fost jalnic și ca să se mângăie și-a cântat cântecul seu de jale, ca nici un alt popor de sub sôre. Căci:

„Audi'tați, audit

„Vers de Român necăjit!”

Românul între altele a fost un popor necăjit; la el și-a aflat într'adevăr loc dîcerea bibliiei: „*În sudorea feții tale vei mânca pâinea ta!*” Capul familiei cu palma este necesitat aș ținea nevasta și copil, afară de dările grele și de multe soiuri, afară de robetele, domăriile și boerescul. Dar apoi ce se facă țeranul, care nu are unde lucra, și dacă are, nu are ce lucra, când:

„Stau în drum și mă gândesc

„Ce s'apuc, ce se muncesc,

„Pânea se-mi agonisesc,

„Copilașii se-mi hrănesc.

„Intristat pe gânduri pus

„Me sui pe deal în sus

„Și ochii când mi-am întors

„Me uitau pe vale-n jos;

„Vădui omenii arând,

„Cu plugurile în rënd,

„Numai plugulețul meu

„L'a n'țelenit Dumnezeu . . .

„Că doi boi cei avuseiu

„De vremi grele-i răpuseiu,

„Și me rugau de bogăți

„Ce au boi și au argați

„Se-mi dee boii'ntr'un cîas

„Se-mi aru și eu loc de-un paș

„Dar înzedar m'am rugat

„Că'n samă nu m'au luat” etc. etc.

Și apoi tot aleanul inimii, tot necazul și totă nefericirea, Românul și-le stimpără prin câte un cântec de jale, prin câte o Doină; și cumcă Doina s'a născut sub influința acestor vicisitudini temporale, vom vedea chiar din etimonologia cuvîntului „Doină.”

V.

Se vedem ce dîce D-I B. P. Hașdeu cu privire la „Doină.”

Dînsul se espimă în „Columna lui Traian” între altele astfel despre Doină:

„Dacii și Litranii au fost dintre toate nămurile congenerere, singuri, cari au păstrat intact în fond și în formă pe „*daina*,” una din moștenirile cele mai frumoase ale primordialei ario-europene, care ne arată pe străbunii noștri comunii cu mult mai înainte, decât cele mai vechi inscripțiuni monumentale, numind poesia; „*cugutare*” și „*visiune*,” după cum numia pe Dumnezeu: „*Luminos*.”

„Dhhi“ în sanscritică — a cugeta, în persică „dî“ și în perso-achemenidică „dhi“ — a vedea. Forma participială: „dhi-na“ sau „dina“ = cugetat, vădutu, de unde femininul „dhai-na“ — „daina“ = ceva cugetat sau vădutu în înțeles de cântec în aceea epocă preistorică, în care familia ario-europee nu se trunchiase în diverse ramuri.”

Și erăși: „Dacă poezia populară la noi și adevărată cea lirică nu este de proveniență latină, atunci ea nu poate fi de proveniență latină nici la frații noștri din Occident, deoarece Românii au fost o națiune prosaică pretutindeni.“ (Un neadevăr față de poporul român ceea ce scrie Hașdëu!)

Și serie mai departe D-I Hașdëu, că poezia populară lirică în Franția aproape peste tot, cea spaniolă și italiană pe jumătate, — negreșit nu ca limbă, ci ca gen și ca spirit trebuie se fiă de proveniență celtică . . . Așa dară la toți neo-latini Doina e autohtonă, la apus celtică, la răsărit dacică . . .

Așa își dă părerea eruditul bărbat cu privire la etimologia ori originea Doinei.

Cu toate acestea, cuvîntul nostru Doină sau Daină nu are *absolut nimic* cu sanscritul și perso-achemenidicul „dhi“ și „dhai-nă.“

Precum melodia Doinei — cântecul — s'a născut și plăsmuit pe nesciute în mod prea natural, neforțat, — întocmai chiar „Cuvîntul“ ca atare s'a născut, putem dice, pe nesimțite și ca un onomatopoetic al simțemintelor, de care era predominantă inima poporului român, și deoarece Doina conține în sine ceva jalnic și dureros — e consacinte, precum și scim că ea s'a născut din sentimentul durerii, întristării, nefericirii, și numai și numai sub influința acestor simțeminte, pentru că ori ce cânt tot-odată e și un simțemint. Atât Românul cât și alte popore au unele interjecțiuni, prin cari își exprimă simțemintul de durere sau bucuria. Așa la Român cea dintăiu interjecțiune de durere și necaz a fost și este: *Vai* resp. *Ai*, *Ah*, sau *Ai!* grec.: *papae!* lat.: *vae!* germ.: *Wehe!* — *Vai* d'la lat. *vae!* Dar din *vai!* s'a dîs și se dice și *ai!* în unele ținuturi *Au!* sau *Auleo!* sau *o!* *oi!* *oioi!*

Când Românul a fost cuprins de durere, a început se cânte cu exclamațiunea durerii *Ai!* dar acest cuvînt nu i-a supeditat măsura de ajuns ca se potă eși cu măsura tonului, — a căutat s'î adaugă un mic refren și încă pe cel de sine mai obișnuit: înțeleg pârțiceua: „*nă* sau *na!*“

Este mod: *Ai-na, ai-na, ai-na, ai-na.*

Și pentru ce a adaus totuși silaba *na*, și nu pe *ra*, sau pe altele? Răspunsul e ușor, când vom examina bine, cum am dice, — lălăiturile melodiilor populare. De es. pe popor adeseori îl auđi, când horesce fără cuvinte lălăind în treba lui: *ni, ni, ni, ni, ni,* sau: *na, na, na, na, na, na,* sau: *ia-na, na, ia-na, na, na-re!* ca și cum dice: *la, la, la, la,* sau: *ia-la, la, la, iu-la,* însă pe acestea mai rar. Cea mai obișnuită e *na* sau *nă*. De câteori în joc nu esclamă: „*Na* mēi *na!*“ sau „*Na* copile *na!*“ Sau după jocul „*Hațegana*“:

„Cine 'n lume a vădutu, *ia-na, na, na, na!*
Om urit cu haine bune, *ia-na, na, na, na!*
Hai! *na* și *na* și *na!* *ia-na, na, na, na!*
Ca și grăul cu tăciune, *ia-na na, na, na!*

Așa avem mai întâiu:

Ai-na, ai-na și-apoi ai-na.

Sau cu *ă*:

ăi-na, ăi-na și-apoi ăi-na.

Sau cu *h* înainte:

hai-na, hai-na și-apoi hai-na.

Sau:

hai, hai și-apoi hai-na-re.

Ca în cântecul:

„*hai, hai* dorule *hai,*

Sau:

„*hai* dorule, *hai, hai-na-re.*

Vedem de aci, că Românul se folosește singuratic cu refrenul *nă (na)*, ca și cum se folosește cu silaba „*re*“ ca ultim refren.

Așa d. e. *Ai-na, ai-na* și *ai-na-re.*

Până aci avem decî format cuvîntul: „*Ai-nă*“ — dar nu avem cuvîntul dorit „*Doină*.“ Scim însă că Românul în vorbirea sa, dar cu deosebire în cântecele sale, la cuvintele și silabele incepetore cu vocala *a* (ba chiar cu una din celelalte vocale) își pune înainte „*D*“ sau „*Da*“ deplin, d. e. *Duleo!* *D-auleo!* sau:

„*D-ănimuță* cu *d-amar*
Nu te supăra 'nzădar.“

Sau:

„*Tun'o* Domne și-o trăsnesce,
Că d'amar mē nēcăjesce!“

Sau:

„*D'ierței* Dumneđu pēcatul
Celui ce-a d'afat d'oftatul,
Că d'omul dacă d'ofteză,
Puțin se mai d'ușureză!“

Sau:

„*D'auđit'ați* mēi Români,
Cum e legea la păgâni?“ etc. etc.

Pe această basă începînd poporul nostru refrenul seu de durere cu vocală:

Ai-na, ai-na și *ai-na-re,*

a dîs punînd înainte pe *D*:

D'ai-na, d'ai-na și *d'ai-na-re,*

Sau:

Ai-na, d'ai-na și-apoi *d'ai-na!*

Ca în:

„*Ai-na, d'ai-na* și *d'ai-na-re:*
Cine o dîs întăiu *d'ai-na-re,*
D'arsă i-a fost *d'ăanima-re*“

și așa mai departe. — Ba Românul de multe ori exprimă pe silaba *Da* întregă la începerea cântului; așa d. e.:

„*Da* cine dor pe vale n'are
Nu sci luna când răsare.“

(Va urma).

M a m a.

*O! ce dulce-i a fi mamă,
Nou născutul când o chiamă
Cu un plâns pătrîndetor,
Ca se-i dee ajutor. —*

*Ce fericite se simțesce,
Când duios la el privesce!
Și-l stringe la peptul său
Adorându-l ca pe-un Deu. —*

*Și-orî-ce grije și 'ntristare
Din sufletul ei dispăre,
Când micul ei ângerăș
I-i surîde drăgalaș...*

Dar vai Dômnă, mult o dore,
Când bôla vesteqitôre
În micul ei s'a 'ncubât
Și nu-i chip de-a fi salvat!...*

*Lângă leagân stă 'ntristată...
Îl privește desperată...
Mânile cu-amar î-sî frânge...
Plânge, plânge și ăr... plânge!...*

*Ăr când môrtea, — tirănesce
Vine,... sufletu-i... răpescce...
Și-al lui trup... rămâne... rece...
Ea la mormânt îl petrece. —*

*Dar vai, — nu mai pôte plânge!
Numai inima-i sê frânge,
Și-orî cât s'ar mai încerca,
Pe el nu-l pôte uita...*

Veronica din Selașiu.

Pulpitul misterios.

Domna Vióra Aurelian gânditoare, — ședea pre un divan în adoarul ei elegant, mobilat cu gust.

După câteva momente se sculă și merse într'un unghiu chiliei, unde era o mesciôră cu două pulpite, din cel mai umos lemn de ehen, și luerată cu gust artistic.

Luă din busunariul rochiei o cheie, de care era legată o rmă de mătasă, de colôre galbenă.

Deschise pulpitul din dreapta și luă un pachetaș, de scriorî, cari erau legate cu o sîrmă de mătasă ăr de colôrea albă.

Le examina cu atențiune mare, și după ce se convinsese n'a aflat nici o schimbare, un zimbet de mulțamire se ivi re buzele ei.

Se aședă apoi la masa din mijlocul chiliei. —

— Trebuie se grebesc — țise ea, căci îndată vine Pompiliu. Iar cauza o durere mare dacă m'a surprinde.

Deslegă sîrma și luă nisece foi de hârtie, pre cari era scris u litere mari „Diarul meu.“

Timp de un pătrariu de ôră a scriat.

După ce fini, legă hârtiile laolaltă, și le puse drept, i pulpit.

Închise apoi cu precauțiune pulpitul și puse cheia în asunariu.

— Șese ôre au trecut și Pompiliu încă n'a venit? ôre unde întârziă? Cât sciu eu nici o afacere urgentă nu-l pôte țținea... am promis Victoriei că jumătate pre șapte o voui cereta cu Pompiliu. Când a plecat de acasă l'am făcut atent, că șese să se rentorcă. El mi-a promis, deci nu înțeleg de ce întârziă. Până acuma a fost în totdeuna punctual.

După ce sfârși monologul acesta se sculă și merse la reștră, se vadă că, ôre vine Pompiliu?

— Nu vine — țise ea cu amărăciune. Ôre nu i-sa înmplat vr'o nenorocire?

Se aședă apoi pre divan și plânge cu amar.

După șapte ôre Pompiliu întră la ea.

— Nu te mânia scumpă Vióra, țise el cu vocea blăgină, a nu mi-am ținut promisiunea. O afacere extraordinară, urgentă l'a reținut.

— Ce afacere? întrebă ea.

— Scuză, dar deorece e un secret...

— Care nu mă privește pre mine, l'întrerupsă Vióra.

— Da, ai găcit, țise Pompiliu rișind.

Pe fața Viórei se ivi o dure marere.

După câteva momente reluă:

— Ei este permis a te întreba, că din ce causă nu mă privește și pre mine acel secret?

— E o afacere complicată. Sun legat cu parola de onóre, că până ce nu se aplanöză, se nu grăese nici un cuvânt.

— Ce, ea soției tale, care scii cât de mult te iubescce, care se înterezează de tot pașul têu. poți se-i spui.

— Ađi e imposibil a-ți împlini dorința. Măne însece cu plăcere l'î stau la dispozițiune.

Se uită la orologiu.

— Trebuie se merg. La 8 ôre afacerea mă rechiamă.

— Nu te las, țise ea cu vocea sacă și-l prinsă de mână.

Ochiî i-se umplură de lacrimî.

Pompiliu îi apucă talia mlădiôsă, și depuse o sêrutare ferbinte pre buzele ei infocate.

— De ce mă torturezi scumpe Pompiliu? Tu nu mă mai iubescce. Tu mi-ai devenit infidel!...

— Cum poți presapune așa ceva?

Vióra se uita drept în ochiî lui.

Cu expresiune de rugământ duios țise:

— Purtarea ta mă silescce. Dacă mai iubescce, spune-mî, unde te grăbescce? Te rog, te conșor!...

Pompiliu nu mai putu resista.

Lacrămile Viórei, vócea ei duiôsă, rugătore l' desarma.

— Intre Dorean și Luncescu s'a ivit un complicat. Luncescu m'a rugat ca se-i fiu secundant. La 8 ôre avem consfătuire în cauza acesta, țise el.

— Mă pune în mirare audacitatea ta. Tu nu vorbescce sincer, tu mă seduci.

El nu-i dete nici un rêspons.

— Nu țicci nimic? Atunci consider tăcerea ta de afirmățiune...

El ăr tăcu,

Se uită de nou la orologiu.

— Un pătrariu pe nó ă. Trebuie se plec la moment.

Depuse sãrutare pre fruntea Viórei și eși.

Ea cu ochiî așa de imploratori, așa de duiôsî, așa de dureroșî se uită în urma lui, în cât ar fi trebuit se-i fie inima de petră, dacă nu s'ar fi înmuiat dinaintea acestor priviri. —

El însece nu observă privirile ei...

(Neli încetă, mergea în sus și în jos prin chilie.)

Inima îi batea cu o putere mare.

Se vedea amăgita în speranțele ei. —

Visul ei, fericirea ei, e nimicită.

Pompiliu nu o mai iubesc.

Când se gândea la acesta, un fior de grăză o apuca.

Voia se fugă în urma lui, se vadă că unde merge?

Simțea înse că nare putere.

— Ce destin fatal mai am și eu — începu ea cu vocea tremurătoare. Fericirea mea au fost numai ca o flăcăie plâpândă, nimicită de brumă. O Pompiliu! Pompiliu! Tu nu știi cât de mult te iubesc. Tu nu știi că viața mea numai dela tine depinde. Tu nu știi, că numai pentru tine trăiesc...

Numai putea continua.

Isbucni în suspinuri convulsive și își ascunsă capul în palmă.

Se aședă apoi pre divan și plângea.

Orologiul din chilie vestea orele 11 a nopții.

Morfeu nu voia se-o cuprindă în brațele sale.

Parcă-i era dușman adă.

Și a propus se aștepte pre Pompiliu până ce va veni.

Dacă o va convinge, că întradevăr conflictul ivit între cei doi amicii ai lui l'a silit se meargă de acasă, ea er va fi fericită, forte fericită. —

Ea înse nu voia se creadă acesta.

El are amantă.

Acolo a mers.

Ar vrea se moră, se moră cât mai îngrabă.

Numai morțea o pôte scăpa de suferințele ei.

Morțea!...

Țilele ei fragede se apună atât de curund în negrul, înflorătoriu mormânt unde nu vede sorele majestos cu razele sale arginții, unde nu vede blânda lună, stelele scilpitore, nevinovate, ceriul senin, nu-s dumbrăviore cu flori mirositoare, ce atât de mult iubesc.

Morțea înse e îngrozitoare!...

Dar de ce se trăiască?

E convinsă că Pompiliu nu-o mai iubesc.

Pentru ea ar fi chin vecinic, nesfârșit.

Ce a avut mai scump pre acest pământ au perdit.

Altă ființă muritoare nu pôte se vindece ranele inimii ei.

Plângea cu hohot. — — —

După 12 ore, când pompiliu intră în chilia Viorei, mare îi fu mirarea, când o află plângând.

Abia putu dice;

— Scumpă Vióra!

O cuprinse în brațe. o strinse la pept, apoi acoperi gurița ei cu sărutări ferbinți.

— Timp de câteva minute statură așa, fără de a dice vr'un cuvânt.

— Scumpă Vióra — începu Pompiliu — ascunđi un secret...

— În acest moment ochii i-se lăsară pre mescióra din unghiul chiliei. —

Vióra observă acesta.

Se facu palidă.

Perplexă dise:

— Se lăsăm acestea deocamdată... Spune-mi, unde ai fost până acuma?

— Absența mea tocmai la acel secret se referesc.

— Ah! esclămă Vióra.

Pompiliu nervos sări în sus.

— Așa dară totuși e adevărat! dise el cu vocea răgușită.

Apoi cu pași febrili se preumblă prin chilie.

Sângele i-se sui în cap.

Tremura.

După câteva momente mai mult în sine dise:

— N'am voit se cred... Perplesitatea, expresiunea ei, esclama ea au tradato. Secret nimic.

Se adresa apoi către Vióra:

— O rugare am...

Vorbesc Pompiliu.

— O presimțire rea mă silesc, ca se abuzezi adă într'un mod puțin exagerat de sinceritatea ta. Te rog, deschide pulpitul mesciorei...

Vióra fără de a dice ceva îi dete cheia, făcându-i numai un semn din cap, ca se meargă se deschidă singur pulpitul.

El lua cheia și cu pași mari merse la mescióra.

Cu mâna tremurătoare deschise pulpitul.

Afară de pachetașul cu hartă, se afla în pulpit nisce obiecte, pe cari el forte bine le cunosea.

Lua pachetașul fără de a-se atinge de ele.

Merse apoi la masa din mijlocul chiliei.

Cere timp de cugetare.

Deslega pachetașul.

Se uita la adresa de pre coverta unor epistole, apoi zimbind le lăsă din mână.

Privirea i-se lăsă pre o hârtie pre care era scris „Țiarul meu.“

Făcu un gest de mirare.

Nervos îl lua în mână.

Și cetia cu nesațu.

Fața îi luă o expresiune veselă.

Lăsă țiarul din mână și-n paroxismul bucuriei, fericirii, cuprinse pre Vióra în brațe.

— Iartă-mă scumpa mea!...

— Asta au fost cauza purtării tale neobișnuite de adă? întreba Vióra.

— Da. Am fost prea ușoratic. Scii cât te iubese.

Îi spuse, că au primit o epistolă anonimă, în care un „*Binevoitoriu*“ de al lui îl făcea atent, că ea ar sta în corespondință epistolară secretă cu'n respectiv.

El nu voia se credă acesta. De aceea nu i-a spus nimic.

Gândind tot la epistolă s'au adus aminte că un pulpit al mesciorei nu l'a văzut nică odată deschis.

Imprejurarea acesta îi era suspectă.

Voia să se convingă cu siguranță.

De aceea au mers de acasă la aier curat.

Au gândit mult, foarte mult, și în sfârșit s'a convins, că ea e nevinovată.

S'a bucurat că nu ia spus nimic, cruțând'o cu acesta de durerea ce iar fi cauzat vorbele lui.

Când a venit acasă și-au aflat'o plângând și mai mult s'a convins că e nevinovată.

Convingerea acesta înse nu dură mult timp.

Se schimba într'o presimțire rea.

Mai mult din glumă îi vorbi despre acel secret.

Ea deveni palidă, perplexă.

Atunci credea că totuși este ceva la mijloc.

Acum înse după ce cu posivitate s'a convins că Vióra e nevinovată, că'l iubese sincer, ea întotdeauna, cere iertare dela ea.

Vióra de o parte se bucura că și-a recâștigat fericirea, de altă parte îi era năcaz că Pompiliu au cetit notițele naive din diar, cari numai la el se refereu.

Alex. Țințariu.

Nu-i pentru noi.

Când ți-am spus, că 'mi ești alasă

Te-ai făcut, că nici nu-ți pasă

De iubirea'mă genuină,

Ce te alintă ca pre o Zină.

Și 'n graiu slab, cu vorbe moi

Mi-ai dis „nu-e pentru noi“

— Al amorului cărare

Tu copil, eu fată mare!“

Ađi ceri a mea învoire

Se ne perdem amendoi

Pe cărarea de iubire

Inse... scii... „Nu-i pentru noi?“

Ioan Turdeanu.

Prima societate teatrală română ambulantă în Transilvania.

de Vasilie Podóba.

(Urmare).

Cu recunoștință trebuie se amintesc la acest loc pe demnii bărbați ai națiunii noastre, cari au ramas până în sfârșit călduroși părtinitori ai societății noastre și aceștia au fost: marele român Ladislau Vaida, secretar min. în pensiuine, repositat în 1890, mi-se pare, Iosif Pop, ađi judecător la curia, proprietarii Lazar Baldi și Gavril Iles, ambii repausați, Alesiu Pop, avocat, Ioan Petran repositat în 1900. Baldi și Petran au lăsat fundațiunii însemnate după mórtea lor. Tot asemenea și Ladislau Vaida. Binecuvântată se fie memoria lor. Și mulți bărbați asemenea lor se dee prevedința poporului român. căci numai așa va putea înainta și ținea pas cu alte popore.

Societatea noastră teatrală era constituită în 1870. nu putea progresa înse. Îi lipsea motorul, care se-i dea un avânt ore careva. Acest motor și-l'a găsit în nemuritorul artist român și director al teatrului național din Bucuresci Mateiu Millo.

Mateiu Millo în vara anului 1870 vine cu trupa sa teatrală în Transilvania, și încă — precum sciu — cu concesiunea regimului maghiar, căci șovinismul de ađi era numai în fașă. De atunci încóce a devenit hidra bătrână și blăstemată, care dacă ar fi în stare, ar ridica muri chinezi între noi și România. Millo cu trupa sa s'a produs în mai multe locuri în Transilvania. Așa la Brașov, Sibiu, Blaj etc. În Cluj a venit la finea lui Iunie. Venirea lui a făcut mare fierbere între studenți. Inteligența sub presiunea protopopului Gavril Pop s'a consfă-

țuit, cum se-l primescă. S'a constituit un comitet de primire. Acesta a căștigat licența, ca Millo se potă da reprezentațiunile în teatrul național maghiar. Noi studenții abia așteptam se vedem producțiunile societății bucurescene. Cei mai mulți înse nu eram în stare se ne cumpărăm bilete. Am mers la Millo, care forte s'a bucurat, când a aflat, că în Cluj sunt mai mulți studenți români, decât maghiari, în gimnasiul părinților piariști, cu deosebire în clasele superioare. Bucuria lui s'a potențat, când a înțeles, că avem societate de lectură și societate de diletanți. Îndată ne-a rugat se mergem la probele ce se țineu în teatru, căci are se ne dee unora dintre noi ceva roluri însemnate, pentru cari nu are persone. Am mers cu droia la probe, Millo tare s'a bucurat, când a aflat, că ne pôte întrebuița cu ușurătate pe mai mulți dintre noi în ori ce rol de a doua mână. Ba era supărare mare între noi, că nu puteam avea roluri cu toții.

Vedend acesta Millo, a luat un bilet de vizită, pe care a scris cu mâna proprie: „Presentatorii acestui bilet au liberă intrare în teatrul român. Mateiu Millo, directorul teatrului național din Bucuresci.“ Atâta le-a trebuit studenților. Săra, când se deschidea teatrul, toți erau grupați la ușa galeriei și îndată umpleu galeria. Cari nu încăpeu sus, își luau libertate de a se duce și între culise sub titlul, că ajutoră celorlalți. Millo a petrecut în Cluj vre-o 2 -3 săptămâni. Ce efect au avut re-

prezentățiunile acestei societăți pentru societatea clujană, chiar și cea maghiară, doritorul de a-l seei mai pe larg 'l pote afla în diarele române și maghiare din acel an. Constatez aci pe scurt, că dacă teatrul maghiar din Cluj ar fi fost de 2-orî așa de spațios, precum e, tot nu ar fi fost în stare se cuprindă publicul doritor de a vedea reprezentațiunile teatrale române. Se înbulđiau cu toți la bilete, publicul maghiar, ca și cel român. Conversarea în teatru era numai românească.

Nu știu cum și de unde, dar atunci toți maghiarii vorbiau bine românească și erau făloși, că vorbesc în limba acesta. Noi studenții eram cu mare atențiune la producțiunile. Care actor cum se înbracă, cum își fac masca, cum se întorce, cum pronunță etc. Ne grăbiam a doua di se-i imităm, ceea ce ne și succedea.

Dacă George Lazar a dus cartea românească în principatele române, ađi România liberă, Mateiu Millo a adus școala Thaliei române în Transilvania. Eu sum de părere, că societatea teatrală a lui Millo a dat impuls nu numai societății diletanților români din Cluj, de a o imita și a eși și dinsă din tre murii caselor preoțesce din Cluj și a cutreera multe locuri de frunte în Transilvania, deșteptând astfel simțământul național în tote clasele poporului român, pe unde a umblat ci a dat impuls chiar la înființarea societății nostre pentru crearea unui fond de teatru român, căci la câțiva ani după venirea societății lui Millo în 1870 și a lui Pascali în 1871 s'a și înființat societatea, și va veni timpul când tot societatea acesta va trebui se fie imitată în privința constituirii societății teatrale, care numai ambulanta va putea fi, precum a fost a lui Millo și Pascali.

Dacă societatea noastră pentru crearea unui fond de teatru român ar fi existat în 1870 ori 1871 și ar fi dispus numai de mijlocele de cari dispune ađi, și era în stare provădita ajutoarea unei societăți ambulante de teatru și-i da ajutor de 4—5 mii fl. la anul, ar fi rămas mulți dintre actorii societății lui Millo și Pascali aici în Transilvania. Și ar fi verbuat membri din societatea diletanților români din Cluj și din alte părți, și ađi am sta cu mult mai departe în privința simțământului și mândriei naționale. Căci trebuie se recunoșcem, că la ori care popor pe lângă școlă și biserică numai teatrul îi pote căștiga mândria națională, căci în el se ved personificați eroii naționali, bărbații cari s'au luptat până la vărsare de sânge pentru drepturile și libertatea poporului, din care au eșit. În el se laudă cu efect datinile bune și se pot sbicui vițiile ce se incuibă pe ieri coala.

De aici putem pricepe pentru ce jertfesc cu milioanele regimul nostru în totă țara pentru Thalia maghiară din an în an va jertfi și mai mult, căci prin teatru pot fanatiza masele poporului pentru afaceri naționale.

Depărtându-se M. Millo cu societatea sa din Cluj, noi studenții ne-am dus pe vacanțiune fie-care la părinții seși, căci au fost dat vacanțele. Abia am așteptat se vină toamna, ne-am și apucat de lucru. Ce repertoar am avut în 1870, am arătat mai sus.

Indată s'a simțit în rolurile fie-cărui efectele școalei lui Millo. Unii dintre noi așa de exact imitau pe actorii români, de se uimiau toți privitorii cu ocașunea reprezentațiunilor noastre, ce le avem în totă luna cel puțin odată. Cu deosebire a escelat Vasiliu Filip în rolul lui „Moise,” evreul din „Lipitorile satelor” și în „Paracliserul,” apoi Ioan Baciu în rolul grecului „Kir Jani Ardelas.” Andreiu Centea în „Văntură țără,” Maria Centea în rolul „Catrina” etc.

Rolurile le-am fost învățat foarte bine. Fie-care dintre noi era în stare se reciteze tote piesele din repertoarul sus amintit și destul de bogat, căci 8—10 reprezentațiunile erau în stare se aranjăm fără de a repeți careva bucată. Avem friserul nostru, care ne masca și ne pregătia perucile, și dela care Ioan Baciu așa a fost învățat de bine, de în provincie densul înlocuia pre friserul. Sufferul era Vasiliu Micle, avea destul de mic rol, căci numai la aceea trebuia se grijescă, ca se nu sară careva dintr'un act într'altul din nebăgare de sēmă. Altcum noi așa de siguri eram în rolurile noastre, de începem reprezentațiunea de multe-orî fără de a observa, că sufferul nu e la locul seșu, ci conversa în public, din care causă de multe-orî era silit să se bage pe sub bină la locul seu, ca să

nu fie luat la respundere. Șciind noi fie-care tote rolurile d piese, era ușor se ne substituim unul pe altul în cas de imp de care. Cu tote acestea în provincie așa au fost împărțite rolurile din piesele, de cari imi aduc aminte, precum urmază ac

I. „Nunta țărănească,”

vodevil într'un act.

Aleese Leonescu	Vasiliu Ghețe.
Chir Gaitanis Loghiotatos	Vasiliu Filip.
Moș Trohin, Păcală, fruntaș	Andreiu Centea.
Ilenuta, fata lui	Maria Centea.
Frunză, pușcaș	V. Podobă.
Un vornicel de nuntă	I. Găvrus.
Un priveghitor
Țărani, țărance.	..

II. „Lipitorile satelor,”

vodevil în 5 acte.

Kir Jani Ardelas, arăndașul moșiei Haramul	I. Baciu
Jupănul Moise, orendarul satului	V. Filip.
Văntură țără, rădeș	A. Centea.
Ion teslarul, rădeș	I. Găvrus.
Catrina, soția lui	D-șora Maria Centea.
Nițu copilul Catrinei	Vasiliu Podobă.
Gavril Șerbu, argat	G. Alesandrescu.
Mărtin, pădurar	Vasiliu Ghețe.
Jupâneasa Rucsanda
Măriea, orfană	D-șora Margareta Alesandrescu.
Subprefectul
Un gendarm
George, țeran
Țărani, lautarii, gendarmii.	..

III. „Soldatul român,”

comedie în 2 acte.

Iosif Smicea, soldat	V. Podobă.
Rămurea, soldat	G. Alesandrescu.

IV. „Baba Hârca,”

operetă în 2 acte

Baba Hârca	Ioan Baciu
Chiosa	G. Alesandrescu
Găngu	V. Filip
Boierul	V. Podobă.

V. „Muza dela Burdujeni,”

farsă într'un act.

Cucoana Caliopi Busuioe	D-șora Marg. Alesandrescu
Șat. Trohin. vameș și amor. de Cucoana Caliopi	And. Centea
Baron Flaimuc	George Alesandrescu
Signor Turlupini	
Chir Lacherdopolos	Ioan Găvrus.
Staniea, băiat de țeran	
Sluga la Cocona Caliopi	

VI. „Cuiul lui Pepelea,”

comedie într'un act.

Arvinte	Vasiliu Filip
Pepelea	Ioan Baciu

VII. „Paracliserul.”

Florin, tiner țeran	George Alesandrescu
Florica, tineră țerancă	D-șora Marg. Alesandrescu
Colivescu, paracliser	Vasiliu Filip.

VIII. „Millo Director sau Mania posturilor,”

comedie.

Millo, director al teatrului național	Ioan Baciu
Nenea Naie	Andreiu Centea.
Lușita, soția lui Naie	Marg. Alesandrescu

Lina, fca lor	<i>Maria Centea.</i>
Tachi	<i>Vasilie Podobă.</i>
Serviescu	<i>G. Alesandrescu.</i>
Ciupiciu	<i>Vas. Filip.</i>
Ion, servul lui Naie	<i>I. Găvrus.</i>

IX. „Balul mortului.“

Iorgu	<i>V. Podobă.</i>
Cuconu Ienache Danicau	<i>And. Centea.</i>
Gheciu	<i>V. Filip.</i>

X. „Păcurarul din Ardeal,“

cantaonetă de Iosif Vulcan.

Predată de . I. Baciu.

XI. „Chera Nastasia,“

cantaonetă de V. Alesandri.

Predată de D-șora *Margareta Alesandrescu.*

(Va urma).

CRONICA TÎMPULUI.

— 25 August n. 1901.

„Ce scurtă fu și véra — ea a trecut, cum trece o umbră dulce séra!...“ Ce scurtă a fost și vacațiunea, — va ofta acuma și junimea studiósă, elevii, de la multele și îndepărtatele institute de învățământ, acum când sunt aprópe de începerea unui nou an școlastic, de începerea anului școlastic 1901-1902; — acuma, când se apropie vremea se părăséseă vetrile și casele părintești — și cu desagați încărcați se iee drumul spre Palestra Muselor, spre Templul sciințelor și artelor. Ne aducem și noi aminte de acelea timpuri, când cu câtă bucurie, la finea anului, veniam acasă dela școlă, spre a ne săruta și înbrățișa părintii, și frații și surorile; spre a ne recrea trupul și sufletul obosit — în 2 luni de respirare; și cu câtă duioșie și oftare — la espirarea zilelor de vacațiune ne despărțiam de părinți, frați și surori; — și cu ce simțământ neînțeles, valedicem atunci casei părintești, satului și ținutului nostru plin de suvenirii copilărești și idilice.

Câte gânduri, câte doriri și câte idei nobile nu se învêrtiau atunci în capul nostru; — dorind, dorém ferbinte se absolvăm gimnasiul se ne facem clericii sau teologii cu reverandă și brâu negru; — se ne facem, ceea ce doriau chiar și părinții noștri, cari își sacrificau totul pentru noi, să ne facem în urmă — popă și încă popă românesc, să le cântăm în biserică — românesce! Da, nobilă și sântă dorință, căci ce este mai sfânt și mai nobil pre pământ, ca a fi servul lui Christos, ca a fi preot?

Și ce a fost în trecut, și ce este astăzi scopul bietului Român, care își dă ultimul denar pentru fiul său, este să-l facă popă și dacă nu póte acesta — atunci barem învățator sau dascal.

De când începe copilul de român a ámbla la școlă — pare că e sigilată pre fața lui *popia*; de unde la Blaj p. es. pre timpul nostru — dacă nu și astăzi — ștudenților mari și micii li se dicé de cătră Blăjeni: „Părinte,“ deși erau numai ștudenți sau „dicéi.“ — Nică că stimeza poporul nostru, pre nică un cărturar sau inteligent, ca pre popă. E o persónă acésta sfântă înaintea poporului, ca și preoții cortului mărturiei din legea lui Moisi.

Când ești privit de preot — când te vede Românul că ești popă — numai se te porți ca preot — și din lăuntru și din afară — altă vorbă, altă privire, altă tractare, alt suflet din partea lui, de unde dicerea scripturii: *Neam sfânt și preoție alésă* e făcută, pare că, numai pentru poporul românesc!...

Nu chiar așa alte Națiuni! O miă și o sută de cariere, o miă și o sută de ocupațiuni, măiestrii; întreprinderi, posturi, slujbe, neguțătorii etc. înbrățișeză Germanul, Olandesul, Ita-

lianul, Englesul, — dar apoi Judeul? Și noi ne mirăm, noi nu minunăm, și ne întrebăm, cum acésta se póte, și cum pot se o școlă la cale și se ducă o atare vieță acei ómeni? Auți numai pre Român, când vede ceva minunație pre la orașe, esclamând în al seu graiu satiric: „Ce belea e Neamțul!“ Înțelegând sub Neamț pre orii ce străin, afară de Român și de Ungur.

Orii cum s'ar întorce foia — rămâne adevérit, că poporul nostru în genere și mai cu samă, a înbrățișat preoția și învêțătoria, fără de a cugeta sau a asera prin acésta, că de alte cariere, orii ocupațiuni ar fi fost strein; — numai cât în de tot mică proporțiune relativ cu starea s'a numerică, socotit fiind el la 4 milioane — aci în Austro-Ungaria.

Măiestriile și alte ocupațiuni de subsistență, ce le au alte némuri, au fost și póte vor fi și pentru el, ca și pentru străbunii săi, Romani vechi — un „*Ars sordida*“ pre când *cartea* și *învêțătura* a fost și va fi pentru el un „*Ars nobilis*“ — un lucru sfânt și plin de respect.

Dar — am fi forte ne practicé și ne politicé — dacă am lua atară ca *causă*, la cele ce le dicem, situațiunea politică și politica timpului de acum și din trecut!...

Ci în urmă ne pomenim pre buze, cu vorba cunoscută: „*Cărturari sunt pre mulți.*“ Ascultă — mulți advocați, mulți medicii, mulți profesori, mulți preoți și teologi!... La toți acestia le trebuie public, — le trebuie clientela, le trebuie mușterii.

Preafiresce, avocatului și medicului român le trebuie public românesc; profescriilor români le trebuie înșlitute și gimnasiuri multe românesce — cari nu sunt; teologilor cualificați încă și pre la Pesta și Oradea Mare, le trebuie comune mari și bogate românesce, — dar vai, de acestea sutu puține, candidați sunt prea mulți — protecția nu ajunge și în ultra nu este — mai cu samă pentru cel sêrman.

O comuna mică, cu o porțiune canonică mică și sterilă cu venit curat de 20 fl. — 40 cor. — și cu venit stolar de 15 fl. la an — éta clientela ta, căci teai cualificat atâta și atâta ani; — ér în urmă ai purta barem economie, ci economie nu ai; ma, ea pretinde bani, precepere și tãrie sau torță corporală, ceea ce nu le ai, că-că tu te-ai dedicat studiilor și literilor — și îți-ai mâncat banii și tãria trupului prin fabigiãle ce le-ai avut când erai la școlă...

Ce este? — Este concurența ómenilor de școlă pre tóte terenele, este lupta pentru subsistență, și dacă acésta luptă se va îngroșa, e de prevêdut, fără mult spirit profetic — că în fine o se ne tređim la un „*proletariat de înteligință!*“ Am đis că e de prevêdut — dar, „*tempora mutantur*“ ér' Italianul dicé. „*Vederemo!*“ --- ---

Sunt acestea tóte, lucruri cunoscute; — le-am amintit acum

și aicea, cu ocaziunea începerii anului de școală, când trebuie se ne aducem aminte, că ce multă trudă și cât de mulți lucrători mai sunt, ăr secerișiiul este puțin — Că, astăzi, mai mult ca orî și când, atâta copii de român p. es. sunt dați la școle — concedem, se nu ve mirați — concedem noi și creșterea populațiunii, — în cât d. es. în Blaj se deschid și așa numitele „*clasele paralele*,” ne fiind permis dela Ministru, un număr mai mare ca de 60 elevi pentru o clasă. Și nu numai institutele noastre confesionale sunt prea cercetate de ascultători și învățacei — de a lungul și curmezișul țerei, la institute germane, maghiare, săsăsești sunt o droie de băieți de-ai noștri, cari, afară pote de religiuine nu capătă nici o instrucțiune în limba lor. Ce se facă apoi, acestia la teologie și ca preoți?

De-alungul și curmezișul țerei sunt forte cercetate institutele de învățământ ale altor neamuri:

Un exemplu din mai multe!

La Institutele de învățământ din Bistrița — maghiare și săsăsești pre a. 1900-901. au fost înscriși Români greco-catolici:

1. La Institutele ev. luth. A. B.	
a) Băieți 1. la elementare	21.
„ „ 2. la gimnasiu	44.
b) Fetețe 1. La elementare	10.
„ „ 2. La superioare	10.
2. Școlile civile ungherești și de stat:	
a) Băieți	47.
b) Fetețe (ăll. polg. leányiskola)	21.
3. Școlile catolice. Cu totul:	40.
4. Elementare de stat (El. ăll. nép. isk.)	32.
Suma	225

Adaugem apoi pre elevii români de rel. gr. or. cei dela școlile civile săsăsești și școlile de meseriași și vom avea 250 sau și mai mulți fii de român la școlile ne-române din Bistrița. Un număr destul de mare. Acestora, afară de celor din școlile elementare de stat, le-a propus religiuinea în trei ani de zile preotul din Șiomfalău în limba maternă cu bun succes. Și s'a propus cathechismul mare și mic; istoria biblică, testamentul vechiu și nou; apoi elaselor superioare de băieți și fete, Istoria bisericească, Etica, și unele instrucțiuni de liturgică; dar' numai Sămbăta după ameați dela 1—5 ore pentru un salariu de 50 fl. pre an. —

Nu e dară Românul un popor destul de iubitor pentru carte, pentru școală și cultură? Ba, întrece pre celelalte popore ale Europei, căci alte popore se usează de școală numai pentru că sciind serie și ceti se potă, întreprinde o miă și o sută de alte ocupațiuni.

Căci: Lumea, Europa și noi Români, înțelegem sub „*cultură*,” mai mult așa dîsa cultură de carte, cultura de sciință, și politică sau cultura spiritului. Auđim vorbinduse de poporă cultivate și de omeni culti cum sunt Francesii, Englesii, Germanii, Olandesii etc. Dar ore tot individul german, tot individul frances, poșede cultura spiritului sau a cartei? Ore tot individul frances a trecut prin gimnas și academie? Noi dîcem, că agricultorul sau economul nostru e chiar așa de cult ca și orî care german, frances!

Cum?

Un om, un țeran; om onest fiind căștigătoriu de pânea s'a pre cale onorabilă, cu minte și cu precepere, cu purtare bună și cuveninciosă față de lumea esternă, cu supunere față de legi și de mai marii săi, — cu generosit te față de ce e sănt și nobil; față de biserică, școală și alte scopuri nobile și filantropice, creșcătoriu al familiei sale întru omenie, morală și dreptate

— este *cult*, este *culturat*, este „*om*” între omeni, — este „*cetățean*” între cetățeni. Chiar est mod un măiestru, ca și un dileriu. —

Ei au cultura naturei, — au cultura sufletului și cu *cultura moralului*, fără de care cultura spiritului este numai un abor, un eter fin, — o spoială, o față-morgană. Acesta cultură au avut-o lumea dela început și pre ea s'a basat *constituțiunea umanității*, mai mult ea pre legile positive și private; ea a fost un drept public natural și divin. In dată ce s'a schimbat moralul lumii antice, cu moralul lui Christos și al bisericei creștine — ce au folosit legile grecei, Persiei și ale Romanilor sau galilor alpenși? In dată ce spusă o constituțiune basată pre un moral divergent de moralul evangelic, numai de cât răsări o constituțiune politică și socială nouă în „*moribus et legibus*”, deși moralul vechiu, ca un moral basat pre *teismul* și „*monoteismul* omeninei, a rămas prin toate timpurile ca unul ce a format *legea umană și naturală*. Căci: „*Ne arond lege, ei-și sunt lege!*...”

Cine nu a auđit, nu a cetit, cum se numesc Europa apusana, astăzi *cultă și civilizată*. Pentru ce? Nu pentru că tot omul din aceea parte ar fi educat și îmbrăcat în cultura clasică a Universităților și gimnasiilor, — ei pentru că au instituțiuni bune de creștere și cultură, in carî se creșe și din carî es omeni deștepți și *apți pentru a trăi*. In apusul Europei — mai tot individul, precurgănd clasele elementare sau și cele medii, se dedică la multe și varii ocupațiuni *nu numai de cât* — ca se potă trăi. Dar școlile elementare trebuie se le facă, căci el nu pôte fi nimica, nu pôte lucra nimica, nu pôte întreprinde nimica, nu pôte merge nicăirea, nu pôte trăi nicăirea, dacă nu sci — serie și ceti! Aici, apoi *școla este baza vieții* și nu ca la noi, se considerăm numai atunci *școli de școală*, când am ajuns se potem trăi imediat după carte și după peană, și nu ca la noi unde nu se recitēza mai nici odată adagiul: „*Non scolae sed vitae discimus*.” Nu, școla la ei, este considerata in mare parte, așa ca prin școală se potă fi cineva soldat, ca prin școală se potă fi cineva măiestru, ca prin școală se potă fi cineva sculptor, arhitect, mechanic, fabricant, tipograf, fotograf, cantoner, conducător de cale ferată, officiant postal și nu ca la noi se fii numai popă, profesor, învățator și avocat. Pusă odata școla sub acestea considerațiuni, și avēnd scopul vieții practice, Românul ar trebui barem de acum în nainte se considere școla mai mult ca *Mama vieții*, că *Compasul* unei vieți, a cărei valurî nu le pricepem, că in cătr'o ne vor mâna debila barcarola?

Te miri și ție milă de un bet parinte, care se năcăjeșce cu fiul seu, se'l facă se absolveze gimnasiul — și acela rămâne câte doi ani in o clasă! Sunt părinți, cari vēd destul de bine că pruncii lor nu au nici o capacitate pentru carte, sau nu au pasiune pentru studiarea latinei, istoriei sau matematicii. Pôte că au pasiune pentru altă carieră. Și totuși îi necăjeșce cu gimnasiul, cu greca și cu latina. Au nu este acesta un lucru in contra pedagogiei, in contra naturei?

„Școlă” școla, școlă, scumpă Români, dă fiilor tei, —

Școlă se trăiasa in viață și prin școlă se potă fi măiestri buni, industriași buni — economi buni și omeni deșcepți și de caracter.

In acest spirit, privind școla, — se dorim ca *Școla română* se înflorēscă și se-și ajungă scopul, ăr' elevii ei prin dēnsa să se potă forma omeni in societate și campioni aprigi și rigidi in luptele vieții.

SCIRI MĂRUNTE.

Introducerea parochului nou denumit in Bistrița, a M. O. D. *Gerasin Domide* s'a făcut la 19 August a. e. cu ocaziunea serviciului divin in biserica parochială de cătră Rev. D. *Ioan Georgiu*

canonic episcopesc. După introducerea a urmat banchet la Hotelul „Regele Unjariu” unde a fost o mulțime de oșpeți aleși, între cari și Ilustritatea Sa D. Comite suprem Gr. Bethlen Pal, cu vice-comit. Cuales, Gr. Lazar Imre, din Șionfalău locuitor în Bistrița, Preș. trib. Kendefi Domokos, colonelul c. și reg. dela miliția comună; Parochul rom. cath. Petru Decei. Directorul gimnasial G. Fischer și alți. Se înțelege de sine că la o atare convenire ilustră, toastele încă nu a lipsit.

„Se trăiască!”

Manevrele corpului 12 se vor afla întimpul de 25 August până la 15 Septembrie în ținutul Gherla, Deșiu și Reteag, și anume escerțiile de reg. II de în fanterie dela 23 August până în 1 Septembrie la Gherla. Escerțiile de brigadă tot acolo dela 1 până la 15 Septembrie. Escerțiile de diviziune dela 6—12 Septembrie la Dej. *Manevrele de corp* la 13, 14 Septembrie la Reteag, Dej, și Gherla.

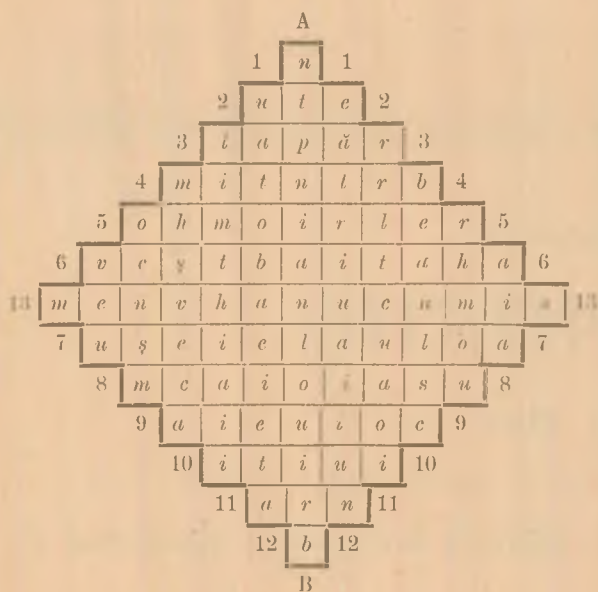
Comitetul despărțământului Solnoc-Dobăca al „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român” invită pe toți membrii despărțământului și spriginitori ai progresului cultural al poporului român la *Adunarea cercului ordinară* care se va ține la 29 aug. st. n. 1901 în orașul Gherla (redutul orașănesc) la 10 ore a. m. După ameață la 2 ore banchet comun în hotelul „Corona.” Insinuările sunt a se face până în 28 a. l. e. în librăria „A. Todoran” Gherla.

Petrecere. Tinerimea română din Gherla și jur invită on. public la Petrecerea cu dans ce o va aranja din incidentul adunării despărțământului Solnoc-Dobăca al „Asociațiunii pentru lit. și cult. pop. român” în sala redutului orașănesc din Gherla în favorul despărțământului. Inceputul la 8 ore sara.

—0—

Gâcitură magică.

de: *Frunză.*

Literile din această figură se aranjează astfel, că citindu-le dela stânga spre dreapta se deie nume de următoarea însemnare:

- 1—1 Literă din alfabet.
- 2—2 Nume bărbătesc
- 3—3 Oraș lângă Iordano.
- 4—4 Regat.
- 5—5 Oraș în Ardeal
- 6—6 Nume femeesc.
- 7—7 Joc național românesc.
- 8—8 Un renumit inventator al inelelor electro-tehnice
- 9—9 Poet românesc.
- 10—10 Planetă.
- 11—11 Adiectiv.

12—12 Literă din alfabet.

13—13 Un nume unui poet românesc renumit; tot acest nume rezultă citindu-se și dela A—B.—

Gâcitură de citate.

Din următoarele 6 citate e a se scote câte un cuvânt; aceste șasă cuvinte ne vor da un nou citat tot referitor la caracteristica femeilor.

1. La femeii totul este inimă, chiar și capul. (*I. Paul.*)
2. Stai departe de femeie, ea se pare rău, și-i iadul adevărat. (*Proverb italian*)
3. Femeia poate ferici numai prin ascultare, o femeie neascultătoare e blăstămul barbatului. (*Sofocle*)
4. Femeie destinul tău este: a iubi și a fi iubită. (*M. Beer*)
5. Iubire credincioasă, este numele prim în lexiconul femeiesc. (*Schiller*)
6. Conceptul vorbelor femeiesc e cuprins în singurul cuvânt: nestatornicie. (*Chariso*)

I. Nițu Pop.

Deslegări de gâcitură.

Gâcitura de șach de Maria Cutean din Nr. 13—14.

In drumul vieții osteniți
Adese ne oprim
Spre anii tineri și dorii
Cu drag se mai privim.

Că numai cine n'a lăsat
Cu lacrimi un iubit
Spre care gândul nencetat
Se'n toree fericit.

De ar fi viața după noi
Se facem cum voim
Am duce lumea înapoi
Cu foc se mai iubim.

Gâcitură săritore de: Frunză.

„Totul Pentru Națiune

Le au deslegat bine: Domni și D-șorele: Sabina Deleu, Siciu; Adolfin Borza, Alba-Iulia; Maria Pinciu, Hosman; Maria Vladu, Ieșelnița. Nicolae Călnicean, Ciciova-română; Nicolae Coroiu Ponoreanu; Andreiu Bugnariu, Karczag; Ioan Pampu, Hosman; Alexandru Borsa, Alba-Iulia. La deslegarea gâciturilor și alte corespondințe în „Rev. Il.” numai numele acelor persoane se vor publica din a căror familie abonează cineva Revista.

POSTA * * *

* * * REDACȚIUNEI.

D. B. M. S. — vom satisface, dacă vom afla de consult,
D. A. Popp — vom vedea — numai ve rugăm de păciință.
Veronica din Selagiu. Mulțumită și Salutare!

Onorații Domni, cari vor binevoi a scrie pentru foia, sunt rugați a scrie legibil și la înțeles; pe margine să se lase loc gol can de 2 degete pentru observările redacțiunii. Er cei ce scriu gâcitură sunt rugați a le scrie în epistolă închisă.

Isvor ieftin

pentru însemarea și procurarea
următoarelor:

Cărți pentru scôlă și privați,
Recuisite de scris și desemn,
Recuisite de cancelare ==
Hârtii de epistole, cuverte,
Casete, etc. etc. =====
Albumuri pentru fotografii,
Albumuri pentru ilustrate,
Albumuri pentru poesii, etc.

Cu cele mai ieftine prețuri!

M. Binder,

Bistrița, piața mare (Koromarkt).

Tipografia A. Baci

Bistrița, str. Lemnelor 44.

Aducem la cunoștința on. public această nouă tipografie, provădută cu cele mai bune mijloce tehnice, aranjată după stilul cel mai nou unde putem executa ori-ce lucrări aparținătoare artei tipografice în cel mai scurt timp, precum:

Tipărituri de bancă,
BILETE DE VISITĂ

Cărți și broșuri,

Foi periodice,

Bilete de logodnă.

Invitări la nuntă,

ANUNȚURI,

Registre,

BILANȚURI,

Compturi,

PREȚURI-CURENTE

Cuverte.

Anunțuri funebre,

CIRCULARE.

Comandele se execută prompt, cu acurătetă, cu cele mai eftine și mai moderate prețuri.

Tipografia A. Baci

Bistrița, str. Lemnelor 44.

Compactoria și prăvălia

F. STOLZENBERG

BISTRITA (Besztereze), piața mare.

Se recomandă pentru efeptura tuturor lucrărilor de compactorie modernă, *dela cele mai simple până la cele mai fine legături de lux*, pentru cărți de scôlă, cărți bisericesci și de rugăciuni etc. etc.

Asemenea recomandă on. p. prăvălia sa bine aranjată cu totfelul de recuisite de scris, de desemn și de cancelariă, cărți comerciale, cărți de scôlă, caiete de scris, notese, penițe de scris, ceruse, tăblițe, casete frumoșe și hârtii de epistole etc. etc.

Mare deposit de tipărituri.